

Dagspressen och den politiska opinionsbildningen

AV JÖRGEN WESTERSTÅHL

Till Statssekreteraren
Justitiedepartementet

Genom beslut i november 1964 uppdrogs åt Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet att för pressutredningens räkning utföra vissa främst på intervjumaterial grundade undersökningar rörande den svenska dagspressens roll i den politiska opinionsbildningen. I pressutredningens betänkande (SOU 1965:22) har ett antal undersökningresultat redovisats under rubrikerna En- och flertidningsläsare, sid. 13 ff samt Tidningsläsning och partival, sid. 35 ff. Det förutsattes att institutionens utredningsuppdrag skulle slutföras oaktat pressutredningens betänkande avlämnats.

Härmed överlämnas slutredogörelsen för detta utredningsarbete. Vid undersökningens genomförande har jag i första hand biträttats av fil. kand. Lennart Månsson. Av stor betydelse för undersökningen har varit att informationsmätt och attitydskalor, vilka av universitetslektor Bo Särilvik utarbetats vid studier av andra aspekter av politiskt beteende, här kunnat utnyttjas.

Göteborg i juni 1965

1. Undersökningens syfte och avgränsning

Undersökningens syfte är att med hjälp huvudsakligen av intervjudata belysa den svenska dagspressens roll i den politiska opinionsbildningen. Härvid utnyttjas de tidigare redovisade, av pressutredningen återgivna resultaten liksom vissa andra äldre undersökningresultat. Huvudsyftet i denna framställning är emellertid ej blott att komplettera beskrivningen av pressens spridning utan också att belysa pressens funktion vid opinionsbildningen och, i den mån det låter sig göra, söka spåra vissa av de orsakssammanhang som här kan vara förhanden.

Vad som med hjälp av föreliggande data kan studeras är hela tidningspressens och olika grupper av tidningars betydelse som förmedlare av politisk information och av politiska åsikter utformade av partierna. Det gäller med andra ord *pressens roll som medium*, i egentlig mening, för vad som produceras utanför pressen. Däremot är det

icke möjligt att på grund av intervjumaterialet belysa *pressens självständiga betydelse*, dess insats som producent i opinionsbildningsprocessen, t. ex. tidningarnas roll som initiativtagare i den politiska debatten, som debattfora där åsikter nyanseras och preciseras och där argument utformas, som riktare av uppmärksamhetsfokus eller som spegel av en kvalificerad opinion. Allt detta faller utanför ramen för föreliggande undersökning.

Vad som studeras är vidare *grupper av tidningar* och *icke enskilda tidningar*. Det sistnämnda betyder också att, om en viss tidningskategori endast kommer att innehålla en tidning, särredovisas icke denna kategori.

2. Material

Materialet för föreliggande undersökning utgöres i huvudsak av intervjudata, hämtade från olika intervjuundersökningar:

I första hand utnyttjas resultaten från den av Statistiska centralbyråns utredningsinstitut och statsvetenskapliga institutionen utförda *intervjuundersökningen i samband med 1964 års riksdagsval*. Antalet intervjuade personer utgjorde 2 849. Angående undersökningens allmänna uppläggning, representativitet m. m. hänvisas till Riksdagsmannavalen 1961–1964, II, sid. 30 ff (SOS Allmänna val). Till vad som där säges bland annat om att högerpartiets röstandel underskattats må ytterligare fogas, att även högerpressen synes ha blivit något underrepresenterad. När undersökningresultat och tabellmaterial anknyter till denna undersökning anges ingen särskild källhänvisning och inget årtal.

I stor utsträckning har också resultaten av motsvarande *intervjuundersökning i samband med 1960 års riksdagsval* utnyttjats. Antalet intervjuade personer utgjorde 1 466. Beträffande denna undersökning hänvisas till Riksdagsmannavalen 1959–1960, II, sid. 48 ff (SOS Allmänna val).

I några fall har uppgifter hämtats från en *intervjuundersökning i samband med 1956 års riksdagsval* (Jörgen Westerståhl, Bo Särilvik, Svensk valrörelse 1956, Arbetsrapport I, Stencil). Kompletterande intervjudata från vissa andra undersökningar redovisas också: Bo Särilvik: *Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957* (SOU 1959:10); Rune Sjöden, *Sveriges första TV-val*, Stockholm 1962; *Sveriges Radios Årsbok 1962*; SIFO:s valpanel 1964.

Ekologiska undersökningresultat och intervjudata har vidare hämtats från *Jörgen Westerståhl och Carl-Gunnar Janson, Politisk press*, Göteborg 1958. På ett par punkter har dessa ekologiska data här kompletterats.

Från intervjumaterialet hämtas upplysningar om följande variabler:

Mediavariabler

1) Tidningsläsning

Intervjufråga: Vilken eller vilka tidningar brukar Ni läsa dagligen (även tidningar av nyhetskaraktär, som utkommer 2–3 dagar per vecka, antecknas)? Prenumererar Ni eller någon i Er familj på (de nämnda tidningarnas namn)?

För varje intervjuad person kodades även uppgifter om den tidningsmiljö (enligt TS) i vilken han lever: politisk tendens hos tidningar utgivna inom vederbörande tidningsområde, den procentuella andelen av hushållet inom området som täcks av där utgivna tidningar och av utifrån kommande press efter politisk tendens. Härvid har områdena delats i tätort och landsbygd (enligt TS), vilket innebär att för envar intervjuad uppgifterna om pressens spridning hänförs till den del av tidningsområdet där vederbörande är bosatt.

2) Tidningarnas partipolitiska tendens

Intervjufråga: Vilket parti stöder (de nämnda tidningarna genomgås var och en för sig)? Svaren kontrolleras i efterhand mot TS-bokens uppgifter med viss komplettering. Ifråga om Sydsvenska Dagbladet och Kvällsposten räknades som rätt svar vid 1964 års val såväl "Högern" som "Medborgerlig samling". Beträffande Dagen betraktades som rätt svar såväl "opolitisk", "stöder inte parti" etc. som "KDS". – "Vet inte" räknades som felaktigt svar.

På grundval av dessa uppgifter och svaren på frågan om politisk röstning (se nedan nr 1) göres i många fall en distinktion mellan läsare och "egen" press, dvs. de läsare och läser åtminstone en tidning som stöder det parti vederbörande röstar på, och läsare av enbart "annan" press.

3) Ledarläsning

Intervjufråga: Hur ofta brukar Ni läsa politiska ledartiklar i tidningarna: varje dag, ofta, sällan eller aldrig?

I vissa tabeller har intervjupersoner som svarat "varje dag" eller "ofta" lagts samman till en svarskategori "läser ofta pol. ledartiklar".

I några fall har personer med övriga svar sammanförts till en kategori "läser sällan pol. ledartiklar".

4) Läsning av utlandsnyheter

Intervjufråga: Hur mycket av de politiska nyheterna från utlandet brukar Ni läsa i dagstidningar? Vilken av svaren på det här kortet stämmer bäst in på Er val? Frågekortets alternativ: Hoppas alltid över sådana nyheter; brukar inte läsa mer än rubrikerna; läser hela artiklar, när någon stor händelse inträffar; läser nästan allt som står av sådana nyheter.

5) Läsning av sportnyheter (endast 1960)

Frågekort med frågor om läsning av sport med samma svarsalternativ som enligt 3.

6) Läsning av familjenyheter (endast 1960)

Frågekort med frågor om läsning av familjenyheter (födelsedagar, vigslar och dylikt) med samma svarsalternativ som enligt 3.

7) Läsning av följetong eller novell (endast 1960)

Frågekort med frågor om läsning av följetong eller novell och med samma svarsalternativ som enligt 3.

8) Läsning av nyheter om olyckor och brott (endast 1960)

Frågekort med frågor om läsning av olyckor och brott och med samma svarsalternativ som enligt 4.

9) Variablerna 3–9 (med uteslutande av nr 7) har sammanförts till ett "ut-in"-index, varvid intresse för ledarläsning och utlandsnyheter kontrasterats mot inriktning på familjenyheter, sport samt olyckor och brott. Skalan är utformad av Bo Särilvik, varvid "ut"-indexet ingår som ett led i ett mediaexpositionsått (kampanjintresse). Se Bo Särilvik, *Politisk rörlighet och stabilitet i valmanskåren*, Statsvetenskaplig Tidskrift 1964:4.

10) Kampanjprogram i radio/TV (1960)

Intervjufråga: Radio och TV hade ju en del program inför valet i år: Lyssnade Ni på några av de här programmen i radio och TV? (Frågekort med förteckning över programmen visas.)

Har i tabell endast använts på det sättet att andel intervjuade, som uppgivit sig ha lyssnat på åtta eller flera av kampanjprogrammen utskilt, "lyssnade på många kampanjprogram i radio/TV".

11) Jämförelse mellan media

a. Intervjufråga: Anser Ni för egen del att Ni fick upplysningar om valet på det bästa och klaraste sättet genom: Radio, TV, tidningar, valbroschyrer eller valmöten? (1956, 1960)

b. Intervjufråga: Upplysningar om partiernas ståndpunkter inför ett val kan man få bland annat genom

privata diskussioner, dagstidningar, genom radio och genom TV: Vad av detta anser Ni har gett Er mest upplysningar inför det här valet? (1962 och 1964)

Politiska variabler

1) Röstning (vid det val undersökningen avser)

Observera att endast de intervjuade som enligt röstlängd faktiskt röstat och som vid intervjun uppgivit hur de röstat klassificeras efter parti. Det betyder att vid redovisning efter partitillhörighet ett antal av de intervjuade måste klassificeras som ej röstande respektive partisympati okänd.

2) Intresse för politik (mycket intresserad, ganska intresserad, inte särskilt intresserad, inte alls intresserad).

I vissa tabeller har intervjupersoner med svaren "mycket" respektive "ganska" intresserad behandlats som en grupp med "högt politiskt intresse" och i något fall personer med övriga svar som en grupp med "låg politiskt intresse".

3) Allmän politisk information (identifikation av partiledarna, andrakammar- eller kommunalval, regeringsparti, hur första kammaren väljes)

Även beträffande denna variabel har vid vissa bearbetningar sammanläggning till en grupp skett av intervjuade med 3 eller 4 korrekta svar. Gruppen markeras med "hög allmän politisk information". Informationsmättet har utarbetats av Bo Särilvik för en annan undersökning.

4) Information om partiernas ståndpunkter (1964: ATP, kommunalt samband m. fl. frågor; 1960: allmän omsättningskatt, ATP, barnbidragen m. fl.).

Också för denna variabel har – i fråga om 1960 års undersökning – på motsvarande sätt som ovan anges i någon bearbetning sammanläggning skett till en grupp med "hög information om valargument".

5) Höger-vänsterskala (sammansatt av ett flertal frågor rörande socialpolitik och skatter och utformad av Bo Särilvik. Se härom närmare Bo Särilvik, Skiljelinjer i valmanskåren, Statsvetenskaplig Tidskrift 1965:2–3).

6) Förtroende – misstroende mot regeringspolitiken (skala sammansatt av frågor rörande sociala och ekonomiska förhållanden, t. ex. om det ekonomiska välståndet, om bostadsbristen m. m. De intervjuade har fått ange om det rådande förhållandet mest beror på regeringens politik eller har andra orsaker. Skalan benämnes i tabellerna "inställning till regeringspolitik".

Skalan är utformad av Bo Särilvik. Se härom närmare ovan under 5/ angivna uppsats.

7) Övertygad partianhängare (fråga avsedd att skilja ut de personer som anser sig vara starkt övertygade anhängare av sitt parti).

Har endast använts på det sättet att andelen intervjuade som säger sig vara starkt övertygade partianhängare angivits, "stark partiövertygelse".

Det bör observeras att vid tabellredovisning för mediavariablen "läser 'egen' tidning" givetvis endast de intervjupersoner kunnat medtagas, som röstat och vilkas röstningssätt är känt. Dessutom har så gott som genomgående exkluderats de, vilka uppgivit sig icke regelbundet läsa någon dagstidning. Av förstnämnda skäl kan redovisade absoluta tal vara olika i skilda tabeller.

3. Utgångsläget: sambandet mellan partival och tidningsval

En tidigare undersökning (Westerståhl-Janson, Politisk press) har visat att det, trots den uppenbara diskrepansen mellan partiernas röstandelar i riket som helhet och motsvarande pressgruppers andel av dagspressens totala upplaga, finns ett tydligt samband mellan tidningsläsning och röstning. Detta samband framträder på två sätt, som ett ekologiskt samband i tidningsområdena och som ett individuellt samband när det gäller den enskildes val av parti och tidning.

De ekologiska sambanden gäller följande två områdesvariabler: nettoupplagan (vardagar) för såväl områdespress som utifrån kommande press, grupperad efter tidningarnas politiska tendens och beräknad som andelar av den totala nettoupplagan inom varje tidningsområde, samt partiernas röstandelar inom varje tidningsområde. Undersökningen visade i första hand att det för vart och ett av åren 1946–1954 för samtliga större partier fanns ett samband mellan spridningen av de olika pressgrupperna och rösternas fördelning på de olika partierna (samma år respektive efterföljande år). Sambandet beräknades som en produktmomentkorrelation mellan press- och röstvärden inom alla tidningsområdena och korrelationskoefficienterna varierade för olika pressgrupper och år från något under + 0.50 till något över + 0.70. Resultatet innebar alltså att, om den press som stöder ett visst parti har en relativt stor andel av den samlade nettoupplagan inom området, tenderar också i allmänhet partiets röstandel inom området att ligga över genomsnittet, och omvänt. När sambandet studerades separat för landsortspress och storstadspress (tidningar utgivna i Stockholm, Göteborg och Malmö) visade sig sambanden för landsortspressen enbart nästan lika höga som för hela pressen medan de för storstadspressen blev lägre och helt försvann för folkpartiet.

En annan typ av korrelationsberäkningar gällde sambandet mellan pressändring och röständring, dvs. förskjutningarna i tidningsområdena mellan press- och röstandelarna från ett valår till ett annat

eller röständringar i jämförelse med utgångsläget ifråga om presstyrka (röständring – press). Här blev korrelationerna avsevärt lägre än de förut beräknade och de signifikanta värden som erhöles avsåg socialdemokraterna och, i något mindre grad högern, medan inga positiva samband kunde konstateras för folkpartiet. Även andra slag av beräkningar pekade på liknande skillnader mellan de olika partiernas press. I syfte att förklara dessa skillnader prövades en distinktion mellan "överspridd" och "inomspridd" press – den sistnämnda läst av partiernas aktiva anhängare och ej väsentligt spridd utöver deras led – varvid den socialdemokratiska pressen liksom högerens storstadspress kom att framstå som övervägande inomspridd, medan folkpartipressen och högerens landsortspress var överspridd. Den inomspridda pressens upplagesiffror tänktes ge ett bättre mått på de politiska styrkeförhållandena och säkrare registrera politiska förskjutningar än den överspridda pressen.

Eftersom den tidigare ekologiska undersökningens sista år för beräkningar av sambandet press – röster var 1954, har det synts angeläget att nu följa upp denna undersökning i första hand för att belysa utvecklingen för de fyra största partierna av det totala sambandet mellan press och röster i tidningsområdena vid senare valår.¹ Resultatet redovisas i *tabell 3:1*, där korrelationskoefficienten för samtliga valår 1946–1962 medtagits.

Betraktar man till en början medeltalen för samtliga partier under vart och ett av dessa valår,

1 Uppgifter på röstsiffrornas fördelning på tidningsområdena har ännu ej blivit tillgängliga för 1964 års riksdagsval.

finner man en svagt uppåtgående tendens under den första perioden. När den tidigare undersökningen avslutades 1954 hade maximum, +0.63, uppnåtts. De nu för de följande valåren framräknade koefficienterna visar en mera markerad och nedåtgående tendens. Vad de olika partierna beträffar är den nedåtgående tendensen starkast för centerpartiet, varefter följer högern och socialdemokraterna. För folkpartiets vidkommande är ingen utvecklingstendens överhuvud skönjbar under hela den undersökta perioden utan värdena visar stor konstans och en genomgående hög nivå. Högerpartiet startar 1946 med samma koefficient som det har 1962 men visar en markerad topp åren 1952–56. För socialdemokratin gäller att värdena under den första perioden genomgående är högre än för den andra men att det egentligen är de sista två värdena som påtagligt ligger lägre. Med undantag för folkpartiet pekar alltså korrelationskoefficienterna från det senaste beräknade valtillfället på att maximalt omkring 25 % av press- respektive röstvariabelns varians kan förklaras av den andra.

Ytterligare har en ekologisk specialundersökning utförts i syfte att studera eventuella samband mellan nedläggandet av Ny Tid och den socialdemokratiska röständringen 1962–1964 inom tidningens spridningsområde. Resultaten har sammanställts i *tabell 3:2*. I *A-tabellen* belyses först den socialdemokratiska röstminskningen inom de valkretsar där Ny Tid överhuvud var spridd i nämnvärd utsträckning, fördelade på sådana tidningsområden där Ny Tid var, respektive ej var, spridd. Där Ny Tid var spridd blev minskningen 4.4 % mot 3.4 i övriga tidningsområden. Sedan jämföres också röstminskningen inom de tidningsområden, där Ny Tid förekom, med röst-

Tabell 3:1. Sambandet press och röster i tidningsområdena 1946–1962

År	H	C (BF)	F	S	Medeltal
1946	0,54	0,60	0,66	0,60	0,60
1948	0,56	0,64	0,65	0,60	0,61
1950	0,58	0,64	0,66	0,59	0,62
1952	0,65	0,62	0,66	0,60	0,63
1954	0,67	0,60	0,67	0,58	0,63
1956	0,67	0,62	0,63	0,56	0,62
1958	0,61	0,56	0,67	0,57	0,60
1960	0,60	0,53	0,66	0,52	0,58
1962	0,54	0,45	0,65	0,50	0,53
Medeltal					
1946–1962	0,60	0,58	0,66	0,57	0,60

minskningen inom alla andra områden i riket. Minskningen inom förstnämnda områden var 1.5 % större, vilket motsvarar det kända förhållandet att socialdemokraterna led större förluster 1962–1964 i Västsverige är genomsnittligt i riket.

I *B-tabellen*, liksom i den följande, koncentreras uppmärksamheten på vad som hände inom Ny Tids spridningsområde. De olika delar av dessa tidningsområden från vilka upplagesiffror kunnat erhållas – sammanlagt 42 – har delats i kvartiler från lägsta till högsta täckningsprocent av hushållen i delområdena. Såsom av tabellen framgår var socialdemokraternas röstminskning väsentligt mindre i områden i de två kvartiler där Ny Tids hushållstäckning var låg än i områden där hushållstäckningen var högre.

Där Ny Tid-bortfallet blev stort blev alltså också röstförlusten stor. Föreligger här ett orsakssammanhang? För att ge ytterligare belysning av denna fråga har *tabell C* sammanställts. Där har

samma 42 områdesenheter fördelats i kvartiler men nu ej efter Ny Tids täckningsprocent utan efter andelen socialdemokratiska röster 1962. Den första och tredje kvartilens värden på röstförlusterna är ungefär desamma som B-tabellens, de andra två kvartilernas värden avviker och den högsta kvartilen placerar sig "fel", om man på grundval av dessa siffror antar ett samband mellan röstförlustens storlek och röstandelen 1962. Huvudintrycket av kontrollprovet blir dock att man på grund av detta material knappast vågar draga några slutsatser om ett orsakssamband mellan Ny Tids nedläggande och den relativt stora socialdemokratiska röstförlusten inom Ny Tids spridningsområde; provet visar på svårigheten att isolera pressfaktorn. I och för sig är det möjligt att göra en mera förfinad analys av detta siffermaterial, men utbytet ter sig ganska ovisst.

Tabell 3:2. Ny Tids spridningsområde – socialdemokratisk röstning

A. Minskningen av socialdemokraternas röstandel 1962–1964 inom tidningsområden där Ny Tid var respektive ej var spridd

	Socialdemokratisk röstandel i procent		
	1962	1964	minskning
<i>Valkretsar, i vilka Ny Tid var spridd</i>			
(Göteborgs stad, Bohuslän, Halland, Skaraborg och Älvsborgs norra och södra; Jönköping och Kronoberg uteslutna på grund av den ringa spridningen)			
TO där NT var spridd	45,6	41,2	4,4
TO där NT ej var spridd	46,3	42,9	3,4
<i>Hela riket:</i>			
TO där NT var spridd	45,5	41,1	4,4
TO där NT ej var spridd	52,0	49,1	2,9

B. Ny Tids spridningsområde: Minskningen av socialdemokratisk röstandel 1962–1964 inom grupper av områden med olika täckningsprocent

	Socialdemokratisk röstandel i procent		
	1962	1964	minskning
<i>Hushållstäckning:</i>			
1 kvartilen (= lägsta täckningsprocent)	35,4	34,2	1,2
2 kvartilen	42,2	38,4	3,8
3 kvartilen	49,0	43,6	5,4
4 kvartilen (= högsta täckningsprocent)	55,9	50,6	5,3

C. Ny Tids spridningsområde: Minskningen av socialdemokratisk röstandel 1962–1964 inom grupper av områden med olika socialdemokratisk röstandel 1962

	Socialdemokratisk röstandel i procent		
	1962	1964	minskning
<i>Röstandel:</i>			
1 kvartilen (= lägsta röstandelen)	28,6	27,3	1,3
2 kvartilen	46,0	41,1	4,9
3 kvartilen	52,5	47,3	5,2
4 kvartilen (= högsta röstandelen)	59,4	55,0	4,4

Vad förhållandet mellan ekologiska och individuella samband av föreliggande slag beträffar, är det visserligen ej så enkelt att man utan vidare kan dra slutsatser t ex från förekomsten av ett ekologiskt samband till förekomsten av motsvarande individuella samband. Det förefaller emellertid naturligt att här betrakta de konstaterade ekologiska sambanden såsom varande i huvudsak resultatet av individuella samband. De ekologiska variablerna, upplaga och röster, torde i och för sig kunna mätas med större precision än de individuella variablerna. Om man emellertid betraktar de ekologiska variablerna som väsentligen ett slags indirekta mått på eller ett slags ram för de individuella variablerna, synes det naturligt att framfö-

rallt uppmärksamma de individuella variablerna vid ett försök till ett mera ingående studium av samspelet mellan press och röster.

De individuella sambanden mellan tidningsval och partival har främst belysts i den tidigare nämnda undersökningen (Westerståhl-Janson: Politisk press, sid. 49 ff och särskilt sid. 77 ff) dels i föreliggande undersökning av 1964 års val (jfr SOU 1965:22, sid. 35 ff). Grundläggande fakta om dessa samband kan presenteras genom två slag av tabelluppställningar. I den ena fördelas de röstande på olika partier med hänsyn till läsningen av press med olika partipolitisk tendens (tabell 3:3), i den andra fördelas läsarna av press med olika

Tabell 3:3. Röstande på olika partier – läsning av press med olika partifärg

Lästa tidningars Partifärg	Röstar på							Ej röstat/ej uppgivit parti- sympati	Totalt %
	H	Cp	Fp	S	K	KDS	MbS		
Läser enbart borgerlig press	86	83	85	46	44	76	94	72	65
Läser enbart soc. dem. press	2	2	2	25	25	5	—	8	13
Läser enbart opol. press	0	2	1	2	3	7	—	2	2
Läser både soc. dem. press och borgerlig press	12	13	12	27	28	12	6	18	20
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Läser enbart borgerlig press, därav:									
enbart h-press	28	20	8	9	11	7	84	15	14
enbart cp-press	1	11	2	2	1	—	—	4	3
enbart fp-press	27	38	61	30	21	64	—	42	37
både h- och fp-press	28	5	11	4	11	5	10	9	8
cp-tidning tills. med annan borgerlig tidning	2	9	3	1	—	—	—	2	3

Tabell 3:4. Läsare av press med olika partifärg – röstning på olika partier

Röstar på:	Läser end. h-press	Läser end. cp-press	Läser end. fp-press	Läser end. sd-press	Läser end. borgerlig press	Läser h- o. fp- press	Läser s-press o. borgerlig press
H	19	3	7	1	12	33	6
Cp	18	41	13	2	16	8	8
Fp	8	10	24	2	19	19	9
S	28	25	36	81	31	19	60
K	2	1	1	4	2	3	3
KDS	1	–	2	–	2	1	1
MbS	7	–	–	–	2	1	0
Ej röstat/ej uppgivit partisynpati	17	20	17	9	16	16	13
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100

Anm. I samtl. presskategorier kan även ingå någon opolitisk tidning. Bland läsare av socialdemokratisk press ingår även ett fåtal läsare av kommunistisk press.

partipolitisk tendens med hänsyn till röstning på olika partier (tabell 3:4). I båda fallen spelar givetvis storleksförhållandet mellan pressupplaga och partisynpatissörer in: folkpartipressen är "för stor" för folkpartiväljarna, den socialdemokratiska pressen "räcker ej till" för de socialdemokratiska väljarna etc.

Av tabell 3:3 framgår att cirka 85 % av de borgerligt röstande läser enbart borgerlig press, medan motsvarande siffra för socialdemokrater som läser enbart socialdemokratisk press är 25 %. Ungefär lika många socialdemokrater läser både borgerlig och socialdemokratisk press, men den största gruppen, 46 %, läser enbart borgerlig press. Bland dem som läser enbart borgerlig press fördelar sig högerväljarna lika på de tre grupperna enbart högerpress, enbart folkpartipress samt både höger- och folkpartipress. Bland centerpartisterna dominerar de som läser enbart folkpartipress respektive enbart högerpress över dem som läser

enbart centerpartipress, medan bland folkpartisterna de som läser enbart folkpartipress utgör den ojämförligt största gruppen (61 %). Tabell 3:4 demonstrerar framförallt socialdemokraternas dominans bland dem som läser socialdemokratisk press (enbart socialdemokratisk press 81 %, socialdemokratisk och borgerlig press 60 %).

För att ytterligare illustrera förhållandet mellan läsarnas partisynpati och storstadspressen har tabell 3:5 uppgjorts. Den visar att av kvällstidningarnas läsekrets, med undantag för Aftonbladets, och bland läsarna av folkpartiets stora morgontidningar en väsentligt mindre andel röstar på det parti tidningen stöder än fallet är för de socialdemokratiska storstadstidningarna och Svenska Dagbladet. Till en mellangrupp hör Göteborgs Handels och Sjöfartstidning, Skånska Dagbladet och Sydsvenska Dagbladet. En överensstämmelse med vissa av de ekologiska resultaten framträder här.

Tabell 3:5. Andel av storstadstidningarnas läsare, för vilka tidningens partipolitiska tendens överensstämmer med läsarnas röstning (är en "egen" tidning)

För mindre än 30 % en "egen" tidning	För mellan 30 och 50 % en "egen" tidning	För mer än 60 % en "egen" tidning
Dagens Nyheter	Göteborgs Handels- och	Aftonbladet
Expressen	Sjöfartstidning	Arbetet
Göteborgs-Posten	Skånska Dagbladet	Stockholms-Tidningen
Göteborgs-Tidningen	Sydsvenska Dagbladet	Svenska Dagbladet
Kvälls-posten		

Anm: För samtliga tidningar gäller, att det beträffande en mindre del av läsekretsen ej föreligger uppgifter om partisynpati. För gruppen "mindre än 30 %" utgör denna del av läsekretsen genomsnittligt 18 %, för gruppen "mellan 30 och 50 %" 14 % och för gruppen "mer än 60 %" 10 %. Beträffande Sydsvenska Dagbladet och Kvälls-Posten har till "egen" läsekrets förts både läsare som röstar på Höger och på MbS.

I tabell 3:6 och 3:7 presenteras en tredje variabel, vid sidan av partival och tidningsval, nämligen pressens konkurrensläge i tidningsområdena. Tabellerna visar skillnaden i förutsättningen för partierna att genom pressen komma i kontakt

med läsare inom ett område, där partiets press är företrädd och inom andra områden. Enligt tabell 3:6 uppnår i entidningsområden, där det "egna" partiets press finns, denna tidning jämte utifrån kommande tidningar med samma partipolitiska

Tabell 3:6. Konkurrensläge i tidningsområdet – partival – tidningsval

Samtliga tidningsläsare¹

Är bosatt i:	Läser end. »områdestidn.»	Läser både »områdes-» och »utifrån-tidn.»	Läser end. »utifrån-tidn.»	S:a %	Läser någon tidn. av »egna» partiets press	Läser icke någon tidn. av »egna» partiets press	S:a %
1. entidningsområde med »egna» partiets press	45	46	9	100	90	10	100
2. entidningsområde med press av »annan» partifärg	39	42	19	100	38	62	100
3. entidningsområde med opolitisk press	10	55	35	100	52	48	100
4. flertidningsområde med »egna» partiets press	71	25	4	100	71	29	100
5. flertidningsområde med »annan» press (inkl. opolitisk)	58	36	6	100	18	82	100

1 Exkl. de icke-röstande samt de som ej uppgivit partisympati.

Tabell 3:7. Konkurrensläge i tidningsområde – partival – tidningsval

De fyra stora partiernas väljare

Är bosatt i:	Läser end. »områdestidn.»	Läser både »områdes-» och »utifrån-tidn.»	Läser end. »utifrån-tidn.»	S:a %	Läser någon tidn. av »egna» partiets press	Läser icke någon tidn. av »egna» partiets press	S:a %
<i>Högerväljare</i>							
tidningsområde med »egna» partiets press	57	36	7	100	79	21	100
annat tidningsområde	30	61	9	100	46	54	100
<i>Centerpartiväljare</i>							
tidningsområde med »egna» partiets press	65	29	6	100	80	20	100
annat tidningsområde	58	36	6	100	5	95	100
<i>Folkpartiväljare</i>							
tidningsområde med »egna» partiets press	66	29	5	100	97	3	100
annat tidningsområde	31	49	20	100	56	44	100
<i>Socialdemokratiska väljare</i>							
tidningsområde med »egna» partiets press	71	25	4	100	61	39	100
annat tidningsområde	39	36	25	100	40	60	100

tendens, en samlad täckning av genomsnittligt 90 % av de på partiet röstande, medan i entidningsområden där "annan" press utkommer den totala täckningen endast blir 38 %. Motsvarande siffror för flertidningsområden är 71 respektive 18 %. I såväl entidnings- som flertidningsområden är alltså den "vinst" ett partis press gör genom att vara företrädd inom området genomsnittligt omkring 50 %, ehuru i entidningsområdena "dominansen" ligger på 20 % högre nivå. När motsvarande uppgifter redovisas för vart och ett av de fyra större partierna, för entidnings- och flertidningsområdena tillsammans (tabell 3:7), framträder som de båda ytterligheterna å ena sidan centerpartiet och å andra sidan folkpartiet. När centerpartiröstande bor i områden där det "egna" partiets press utkommer, läser 80 % av dem sådan press, dvs. i ungefär samma utsträckning som genomsnittet för samtliga partier och områden. När centerpartiröstande däremot bor i "annat" tidningsområde läser endast 5 % "egen" press, vilket uppenbarligen sammanhänger med att det i de flesta fall ej finns centerpartipress från andra områden vilken kan betraktas som ett rimligt alternativ. För folkpartiets vidkommande är motsvarande siffror 97 % mot 56 %.

Pressutredningens betänkande innehåller också vissa uppgifter om utvecklingen av sambandet mellan tidningsval och partival från åren 1956, 1960 och 1964. Andelen högerväljare som läste högertidningar var vid de tre valtillfällena 69, 66 och 61 %. Motsvarande siffror för centerpartiet var 44, 25 och 21 % och för socialdemokraterna 59, 55 och 52 %, medan siffrorna för folkpartiet, 83, 80 och 83 %, ej visade någon minskning. Den överensstämmande tendensen mellan dessa siffror, och de förut redovisade ekologiska korrelationernas utveckling är ägnad att befästa antagandet, såväl att denna sifferserie i huvudsak mäter samma sak som att sambandet mellan tidningsval och partival för flertalet pressgrupper tenderat att försvagas under senare år.

En annan serie observationer kan förtjäna nämnas i detta sammanhang. Vid intervjuerna i samband med valen 1956, 1960 och 1964 tillfrågades de intervjuade om vilket medium som givit dem mest upplysningar om partiernas ståndpunkter inför valet. De erbjudna svarsalternativen var, såsom framgår av tabell 3:8, ej fullständigt desamma vid det sista tillfället som vid de två första. En genomgående tendens är att radio + TV tillerkännes en ökad betydelse som informationskälla och att siffrorna för dagstidningar visar en sjunkande tendens. Samma tendens framträder också i un-

dersökningar utförda av Sveriges Radio 1960 och 1962. Från sistnämnda undersökning kan dessutom hämtas uppgifter, som direkt pekar på TV:s roll i detta sammanhang: Av TV-innehavarna nämnde endast 16 % dagspressen som främsta informationskälla, medan motsvarande andel för dem som ej innehade TV var 43 %.

Tabell 3:8. Varifrån man fått mest upplysningar om partiernas ståndpunkt inför valet

Mest upplysningar genom:	1956	1960	1964
Dagstidningar	30	20	20
Dagstidningar o			
Radio el TV	7	3	—
Radio/TV	48	58	64
Valmöten, broschyrer, annat	8	8	—
Privata diskussioner	—	—	4
Vet inte	7	11	12
Summa	100	100	100
Antal personer	1 118	1 438	1 121

Anm.: Uppgifterna från 1964 är hämtade från SIFO:s valpanel. Observera att frågan 1964 hade en något annan formulering än de tidigare: den gav som annat alternativ "privata diskussioner" men ej valmöten och valbrochyrer och medgav ej kombinationer av svar.

Slutligen må här i förbigående erinras om ett par allmänt kända förhållanden från senare år som var för sig berör relationen mellan press och röstning. Centerpartiets stora valframgångar efter 1956 har vunnits under en tid då centerpartipressen gått starkt tillbaka och röstvinsterna har i hög grad gjorts på platser där centerpartipress helt saknats. Å andra sidan kan ju Medborgerlig samling 1964 betraktas som en organisation vilken växte fram kring två tidningar och som, även om man antar att det fanns speciella förutsättningar bland väljarna för dessa strävanden, knappast kunnat byggas upp utan de berörda tidningarnas stöd.

Det samband mellan tidningsval och partival som i det föregående konstaterats kan tänkas ha uppkommit på flera olika sätt. Man kan väl föreställa sig att för åtskilliga personer tidningarnas politiska tendens spelar en — större eller mindre — roll vid tidningsvalet. Men det är också möjligt att regelbunden läsning av en tidning med viss politisk tendens påverkar läsarens politiska åsikter, även om valet av tidning skett oberoende av politiska motiv. För övrigt kan båda dessa meka-

nismer verka parallellt. Men det är slutligen också tänkbart, att det föreliggande sambandet väsentligen beror på någon tredje faktor, som påverkar både tidningsval och röstning.

4. Kunskap om tidningarnas politiska tendens

En förutsättning för att valet av tidning skall kunna vara politiskt betingat liksom för att tidningens politiska budskap skall kunna ge en bestämd politisk anvisning är, att tidningens läsare känner till vilket parti tidningen i huvudsak stöder. För att fastställa de intervjuades kunskap härvidlag har de, omedelbart efter att de omtalat vilken tidning de regelbundet läser och prenumererar på, tillfrågats om vilket parti var och en av de nämnda tidningarna stöder. Svarets riktighet har i efterhand kontrollerats, dvs. det gäller här en kunskapsfråga i egentlig mening.

Tabell 4:1 visar att totalt 77 procent av tidningsläsarna kunnat ange åtminstone en av dem regelbundet läst tidnings politiska tendens. Motsvarande siffra för undersökningen 1960 var nästan exakt densamma eller 78 procent. Väsentligt lägre information än genomsnittet visar endast två kategorier, nämligen de icke-röstande och de som ej velat uppge partisympti. Skillnaderna mellan de röstande på de större partierna är ganska måttliga. Av dem som röstade på de mindre partierna visar Medborgerlig samlings anhängare en särskilt hög informationsnivå, vilket kanske är naturligt för ett speciellt tidningscenterat parti.

Utöver vad som framgår av tabellen må nämnas, att den tendens som skymtar i fråga om de större partiernas anhängare, nämligen att informationsgraden om tidningarnas politiska tendens

är något högre inom högern än inom övriga partier, har en motsvarighet i fråga om socialgrupperna: socialgrupp 1 är till drygt 90 procent orienterad om minst en av de lästa tidningarnas partifärg, medan skillnaderna mellan grupperna 2 och 3 är obetydliga. Andelen kvinnor bland dem som ej känner till vilket parti den lästa tidningen stöder är väsentligt större än andelen män. Vad bostadsort och ålder beträffar är skillnaderna mellan olika grupper ringa eller obefintliga.

Kunskaper om tidningarnas politiska tendens kan också undersökas i förhållande till olika slag av press. Av tabell 4:2 första sifferkolumnen – den som avser alla läsare – framgår bland annat att den politiska tendensen hos högerns storstadspress är väsentligt mer känd än hos högerns landsortspress, medan det motsatta förhållandet gäller för den socialdemokratiska pressen. Mellan folkpartiets storstadsmorgontidningar och dess landsortspress framträder ingen skillnad; information om storstadskvällstidningarnas politiska tendens är väsentligt lägre. Om man även här särskiljer de läsare som röstar på det parti vederbörande tidning stöder – alltså den andra sifferkolumnen – finner man att läsarna genomgående är bättre orienterade om den "egna" tidningens politiska tendens. I fråga om högerns storstadspress liksom i fråga om den socialdemokratiska landsortspressen är den politiska tendensen här känd för praktiskt taget samtliga läsare. Det är egentligen endast för folkpartiets storstadskvällspress som skillnaden mellan siffrorna i de båda kolumnerna blir liten. Det finns anledning att erinra om samspelet mellan de båda sifferserierna. Tidningar som har en stor andel läsare som sympatiserar med tidningens politiska tendens, t ex den socialdemo-

Tabell 4:1. Läsarnas kunskap om tidningarnas politiska tendens – röstande på olika partier

Känner till/känner icke till tidningens politiska tendens	Röstar på:									Totalt
	H	C	F	S	K	KDS	MbS	Uppg. om partisympti saknas	Icke röstande	
Känner minst en läst tidnings politiska tendens	86	77	82	78	83	85	94	64	58	77
Känner ingen läst tidnings politiska tendens	14	23	18	22	17	15	6	36	42	23
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	264	357	406	1 236	65	41	31	74	343	2 817

Tabell 4:2. Läsarnas kunskap om den politiska tendensen hos olika grupper av tidningar – läsare som delar tidningens politiska sympatier ("egen" tidning)

Läser:	Andel av alla läsare som känner till tidningens politiska tendens	Andel läsare som känner till politisk tendens hos "egen" tidning
Högerpress	79	91
Därav:		
Storstadspress	91	99
Landsortspress	73	82
Centerpartipress	77	90
Folkpartipress	66	76
Därav:		
Storstadsmorgonpress	70	84
Storstadskvällspress	54	78
Landsortspress	69	78
Socialdemokratisk press	87	92
Därav:		
Storstadspress	80	87
Landsortspress	93	96

kratiska pressen, särskilt landsortspressen, och högerens storstadstidningar får därigenom generellt högre värden, under det att motsatsen gäller för folkpartipressen.

I tabell 4:3 lämnas en särredovisning för storstadspressen. De tidningar som stöder de större partierna har här uppdelats i tre grupper med hänsyn till läsarnas information om tidningarnas politiska tendens. Det kan nämnas att endast för en av dessa tidningar har andelen som känner till den politiska tendensen understigit 50 procent.

För att ytterligare belysa samspelet mellan läsarnas kunskap om tidningarnas politiska tendens och andra faktorer av intresse i detta sammanhang har tabell 4:4 uppgjorts. Den visar ett påtagligt samband mellan kunskaper om tidningarnas politiska tendens å ena sidan samt allmän politisk information, läsning av ledarartiklar och lyssnan-

de på radio och TV. I fråga om allmänpolitisk information och ledarläsning ligger sålunda den grupp som känner till partifärgen på alla lästa tidningar ungefär tre gånger högre än den grupp som icke känner till partifärgen på någon läst tidning.

Sammanfattningsvis kan om dessa resultat sägas att kunskapen om de lästa tidningarnas politiska tendens är så hög bland läsarna att den ej utesluter vare sig ett politiskt betingat val av tidning eller ett klart uppfattande av tidningens politiska budskap. Ur undersökningsteknisk synpunkt är andelen läsare som känner till tidningarnas politiska tendens så hög att den inte är särskilt lämplig som en särskiljande variabel, dvs. gruppen som inte känner till någon tidnings politiska tendens är för liten.

Tabell 4:3. Andel av storstadstidningarnas läsekrets, som känner till den lästa tidningens politiska tendens

Mindre än 60 % av läsekretsen känner till tidningens politiska tendens	60–90 % av läsekretsen känner till tidningens politiska tendens	Mer än 90 % av läsekretsen känner till tidningens politiska tendens
Expressen Göteborgs-Tidningen Kvälls-Posten	Aftonbladet Dagens Nyheter Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning Göteborgs-Posten Skånska Dagbladet Stockholms-Tidningen	Arbetet Svenska Dagbladet Sydsvenska Dagbladet

Tabell 4:4. Läsarnas kunskap om de lästa tidningarnas politiska tendens – allmän politisk information, ledarläsning och lyssnande till kampanjprogram i radio/TV

Känner till/känner icke till lästa tidningars politiska tendens	Hög allm. pol. information	Läser ofta pol. ledarartiklar	Hörde många kampanjprogram i radio/TV	Antal personer
Känner ingen läst tidnings pol. tendens (både en- och flertidningsläsare)	27	14	17	650
Känner minst en läst tidnings pol. tendens (både en- och flertidningsläsare)	63	39	26	2 167
Därav: Känner <i>alla</i> lästa tidningars pol. tendens (end. flertidningsläsare)	72	48	30	803

5. Ledarläsning och läsning av "egen" press

Ledarläsning, dvs. läsarnas intresse för det centrala opinionsmaterialet i tidningarna, är givetvis av väsentlig betydelse i detta sammanhang. De mått som erhålles på ledarläsningens totala omfattning torde i hög grad vara beroende av den använda intervju-tekniken. Frågar man om läsningen av en viss ledare eller om vederbörande kommer ihåg innehållet av den senast lästa ledaren, kan man räkna med lägre värden för ledarläsningen än om frågan har en mera allmän form. Eftersom begreppet ledarläsning i sig själv ej är preciserat – det kan rymma allt från ett hastigt genomgående till ett ingående och eftersinnande studium – finns det inget generellt riktigt mått. Den i föreliggande fall använda frågan bygger på den intervjuades egen, icke kontrollerade bedömning av sitt intresse för tidningarnas ledaravdelningar. Det som här skall uppmärksammas är väsentligen vissa samband mellan ledarläsning, läsning av "egen" press samt några informations- och attitydvariabler. Spörsmålet om ett "absolut" mått på ledarläsningen blir då av mindre betydelse. – Vad läsning av "egen" tidning beträffar, är det egentligen fråga om läsning av *någon* egen tidning, då för flertidningsläsarna skillnad ej kan göras mellan läsning av ledare i "egen" och annan tidning.

Tabell 5:1 visar svarsfördelningen på frågorna om ledarläsning vid tre olika intervjuundersökningar i samband med andrakammarval. I det följande indelas de intervjuade med hänsyn till sin ledarläsning endast i två grupper, de som läser ledare "varje dag" eller "ofta" samt övriga. Den förstnämnda gruppens storlek växlar mellan en

tredjedel och 40 % (1960) av samtliga tidningsläsare.

Tabell 5:1. Ledarläsning

Undersökningsår	1956	1960	1964
Läser ledare			
varje dag	12	18	13
ofta	23	35	20
sällan	35	43	46
aldrig	30	18	21
summa	100	100	100
antal personer	1 122	1 458	2 817

Av tabell 5:2, högra delen, framgår att män och kvinnor skiljer sig starkt ifråga om den uppmärksamhet de säger sig ägna ledaravdelningen. Vidare visar de båda kolumnerna för samtliga läsare att läsarna av "egen" tidning är väsentligt mera intresserade av ledarläsning än andra: ungefär hälften av den förstnämnda kategorin läser ofta politiska ledare mot knappt en tredjedel av dem som ej läser "egen" tidning. I tabellen har därutöver gjorts en uppdelning mellan sådana läsare som är mera respektive mindre intresserade av politik. Denna uppdelning ger ett mycket kraftigt och entydigt utslag. För de intresserade läsarnas vidkommande förstärks skillnaden påtagligt mellan dem som läser "egen" och annan press, medan skillnaderna mellan dessa båda kategorier nästan helt utplånas ifråga om de politiskt mindre intresserade. Det är alltså kombinationen av politiskt intresse och läsning av "egen" press som ger verkligt höga värden för ledarläsning.

Tabell 5:2. Ledarläsning – läsning av "egen" tidning – politiskt intresse (1960)

Läsning av pol. ledarartiklar	Läser någon "egen" tidning			Läser inte "egen" tidning			Män	Kv.
	Högt pol. intresse	Lågt pol. intresse	Samtl.	Högt pol. intresse	Lågt pol. intresse	Samtl.		
Läser ofta pol. ledarartiklar	71	22	48	47	18	29	55	25
Läser sällan pol. ledarartiklar	29	78	52	53	82	71	45	75
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	370	337	707	217	348	565	615	657

I en följande uppställning, *tabell 5:3*, belyses samspelet mellan de två variablerna läsning av "egen" tidning och högt intresse för ledarläsning med ett antal andra variabler. Av totalsiffrorna, som går att addera till 100, framgår hur individerna fördelar sig efter de två förstnämnda variablerna. Siffrorna i var och en av de övriga kolumnerna anger hur stor andel av de sålunda bildade fyra undergrupperna som har den egenskap den ovanstående variabeln anger (procentalen blir då inte möjliga att addera). De tre vänstra variablerna som provas på undergrupperna – andel personer med hög allmän politisk information, med hög information om valargument och med hög politisk information, med hög information om valargument och med högt politiskt intresse – ger i huvudsak samma bild. De som läser ledare i "egen" tidning framstår som en elitgrupp. De som ej har en "egen" tidning men ändå läser politiska ledare innefattar också en ganska stor andel av toppskiktet enligt de provade variablerna, medan däremot de som icke läser ledare visar samma eller praktiskt taget samma profil vare sig de läser "egen" press eller ej. Den högre variabeln – andelen övertygade partianhängare – ger endast måttligt

utslag, när det gäller ledarläsning, och praktiskt taget inga utslag alls, när det gäller läsning av "egen" eller annan tidning.

Den politiska innebörden av att läsa ledare i "egen" tidning framträder också med all skärpa i *tabell 5:4*. Vad som här provas är en ren politisk attitydvariabel, nämligen läsarnas inställning till ett flertal frågor berörande den under senare år förda politiken och regeringens ansvar härför. Tabellen bör läsas så att man parvis jämför första och tredje kolumnen, andra och fjärde osv., varvid man i huvudsak kan bortse från de ambivalenta svaren. Uppmärksamheten bör riktas på dels andelen personer på den positiva respektive negativa delen av skalan och dels också på andelen personer som finns på varje steg, i första hand det översta steget för socialdemokraterna och det nedersta steget för oppositionens väljare. Den största skillnaden registreras även här mellan dem som ofta läser politiska ledare i "egen" tidning och övriga. De som läser "egen" tidning men sällan ledare intar ungefär samma mellanposition på skalan som de vilka ej läser "egen" tidning men ofta läser ledare.

Tabell 5:3. Läsning av "egen" tidning – ledarläsning (1960)

	Andel väljare med:				Totalt
	hög allm. pol. in- formation	hög infor- mation om valargument	högt pol. intresse	stark parti- övertygelse	
<i>Läser någon "egen" tidning</i>					56
läser pol. ledart. ofta	75	77	78	59	27
läser pol. ledart. sällan	44	43	29	46	29
<i>Läser ej "egen" tidning</i>					44
läser pol. ledart. ofta	58	65	62	50	13
läser pol. ledart. sällan	35	39	29	44	31
				Summa procent	100 100
				Antal personer	1 272

Tabell 5.4. Läsning av "egen" tidning – ledarläsning – inställning till regeringens politik (1960).

Inställning till regeringens politik	Läser någon "egen" tidning				Läser inte "egen" tidning			
	Läser ofta pol. ledartiklar Röstar på soc. dem. partiet	Läser sällan pol. ledartiklar Röstar på oppositionspartiet	Läser ofta pol. ledartiklar Röstar på soc. dem. partiet	Läser sällan pol. ledartiklar Röstar på oppositionspartiet	Läser ofta pol. ledartiklar Röstar på soc. dem. partiet	Läser sällan pol. ledartiklar Röstar på oppositionspartiet	Läser ofta pol. ledartiklar Röstar på soc. dem. partiet	Läser sällan pol. ledartiklar Röstar på oppositionspartiet
Starkt positiv	41	4	26	3	24	6	17	2
Måttligt positiv	26	5	24	7	28	13	27	5
Svagt positiv	10	6	17	14	16	6	17	16
Ambivalent	12	15	21	17	15	23	27	32
Svagt negativ	5	16	6	19	8	13	6	14
Måttligt negativ	5	24	4	21	6	24	6	18
Starkt negativ	1	30	2	19	3	15	0	13
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	167	170	195	175	79	87	218	181

6. Inriktning mot olika slags tidningsinnehåll

Med syfte att söka positivt identifiera de opolitiska medborgarna – och alltså ej blott urskilja dem som en restkategori när det gäller politiskt intresse och politisk orientering – ställdes i 1960 års valundersökning ett antal frågor rörande läsning av olika slags tidningsinnehåll. Tanken var att man på läsvarorna skulle kunna basera något slags index som mätte åt ena sidan intresse för generella sammanhang, politik och omvärld, åt andra sidan en inriktning med trängre synkrets, med blicken mot händelser anknutna till personer. Denna frågeserie bör emellertid också kunna utnyttjas för att få en allmän överblick över läsintresset och för att därifrån eventuellt kunna dra vissa slutsatser om möjliga motiv för tidningsval.

I *tabell 6:1* redovisas själva utgångsmaterialet, närmast den andel av läsarna som deklarerar ett högt läsintresse för de olika slagen av tidningsinnehåll. Den första raden ger den genomsnittliga fördelningen av intresset för samtliga läsare, därefter följer uppgifter om läsarna av olika kategorier av tidningar. Siffrorna skall här endast kommenteras ur teknisk synpunkt. Om man bortser från följetongsläsningen, som visade så låga och ojämna siffror att de ej medtogs i den fortsatta bearbetningen, visade flera andra kategorier genomgående höga värden och det framkom, att

starkt intresse för t ex ledaravdelning och utlandsnyheter – här kallat "utorientering" – ingalunda genomgående uteslöt ett starkt intresse också för sport, familjenyheter, samt brott och olyckor, här kallat "inorientering". Den indexkonstruktion som så småningom kunde utformas fick därför byggas upp som olika slag av kombinationer av ut- och inorientering: hög utorientering + låg inorientering, hög utorientering + hög inorientering osv.

Såsom framgår av *tabell 6:2* ger emellertid den sålunda genomförda grupperingen efter läsintresse ett klart utslag såväl när det gäller information, allmänpolitisk eller avseende valargument, som när det gäller deklarerat politiskt intresse. Nästan alla siffror i dessa långa serier ligger "rätt" i förhållande till vad det använda indexet förutsätter. De starkt och ensidigt utorienterade visar genomgående högre värden än närmast följande grupp osv. I fråga om kunskaper skiljer sig dock de båda sista grupperna – de starkt och ensidigt inorienterade och de som genomgående anger lågt intresse – föga från varandra.

Ett prov för att utröna, i vilken mån intresset för visst slag av tidningsinnehåll, det utorienterade, är förbundet med läsning av "egen" tidning och alltså eventuellt kan tänkas vara ett motiv för läsning av "egen" tidning, redovisas i *tabell 6:3*. För vart

Tabell 6:1. Läsning av olika slag av tidningsinnehåll. För varje innehållskategori anges den andel som väljer ett av de två svarsalternativ vilka markerar det högsta läsintresset (1960)

Presstyp:	Sport	Olika slag av tidningsinnehåll				
		Pol. ledarart.	Fam.-nytt	Följetong etc.	Utlandsnytt	Olyckor, brott
A. Samtliga intervjuade	46	39	70	18	70	83
B. Intervjuade, i vilkas tidningsval inte ingår någon:						
1. Storstadskvällstidn.	42	37	75	20	68	82
2. Storstadsmorgontidn.	45	32	77	21	65	88
Därav bor på landsbygden	43	31	79	18	61	90
Därav bor i städer, ¹	47	36	77	24	71	85
3. Landsortstidn.	51	43	53	11	78	76
Därav bor i storstad	49	42	54	13	77	77
Därav bor i landsorten	54	46	53	6	80	76
C. Läsare av <i>enbart</i> :						
1. Storstadskvällstidn.	59	35	36	12	76	92
2. Storstadsmorgontidn.	44	46	61	13	75	71
3. Landsortstidn.	40	32	82	23	61	87
Antal personer 1 466						

¹ Obs! Endast 26 personer i denna kategori bor i storstad; dessa 26 är ej med i materialet här.

Tabell 6.2. Inriktning mot olika slags tidningsinnehåll – allmänpolitisk information resp. information om argument i valrörelsen (1960)

Antal rätta svar	Starkt och ensidigt "utorienterade"	Starkt och allsidigt orienterade	Måttligt el. svagt allsidigt orienterade	Starkt och ensidigt "inorienterade"	Brist på orientering
Allmän politisk information					
0	2	4	7	16	22
1	6	10	20	26	32
2	14	23	28	32	19
3	34	35	29	17	19
4	44	28	16	9	8
Summa procent	100	100	100	100	100
Information om valargument					
0	1	5	8	23	27
1	3	9	16	22	23
2	17	19	31	28	27
3	33	35	31	21	17
4	26	26	12	4	5
5	20	6	2	2	1
Summa procent	100	100	100	100	100
Andel personer med högt politiskt intresse	77	71	37	17	9
Antal personer	288	213	592	295	78

och ett av de olika partiernas väljare finner vi, att de starkt och ensidigt utorienterade i större utsträckning än övriga grupper läser någon "egen" tidning. Inga procentsiffror avseende de två högsta respektive de två lägsta stegen – mellansteget kan man ej gärna göra något antagande om – ligger fel. Skillnaderna är emellertid rätt måttliga. Hade det exempelvis varit möjligt att i 1960 års material skilja ut de "egna" tidningar som utges utanför det tidningsområde där vederbörande bor, skulle sannolikt skillnaderna ha blivit mera markerade. Vad som här redovisats ger dock en ytterligare profil åt läsningen av "egen" tidning. Det ligger också nära till hands att tänka sig, att en stark utorientering är ett motiv för att vid tidningsvalet lägga vikt vid tidningens politiska tendens. Något säkert besked om orsakssammanhang ger emellertid det konstaterade sambandet icke.

1 I de följande tabellerna 7:1–7:5 har det lilla antalet läsare av enbart opolitisk press uteslutits.

7. Tidningsläsning och partiståndpunkter

I detta avsnitt undersöktes närmare sambandet mellan läsning av press med viss politisk tendens och politiska ståndpunkter¹. Först granskas bedömningen av regeringens sätt att sköta Wennerström-fallet, därefter upptages ett par speciella under valrörelsen diskuterade frågor, där partiernas allmänna ideologi knappast kan sägas ge någon klar anvisning om partiernas ståndpunkt, och slutligen tages den för partigrupperingen centrala höger-vänsterskalan upp. Det kan vidare nämnas att ett annat index avsett att mäta inställningen till regeringens politik i termer av förtroende eller misstroende (Jfr 5:7) här – när det gäller enbart läsning respektive icke-läsning av viss press utan att dessutom registrera ledarläsning – ej gav något egentligt utslag. En förklaring härtill skulle kunna vara att det informativa momentet spelar en mycket underordnad roll för dessa frågor.

Åsikterna om regeringens sätt att handlägga Wennerström-fallet följer, såsom framgår av *tabell 7:1*, i första hand skiljelinjen opposition –

Tabell 6.3. Inriktning mot olika slags tidningsinnehåll – läsning av "egen" tidning (1960).

Inriktning mot olika slags tidningsinnehåll	Läser någon "egen" tidn.	Läser inte "egen" tidn.	Totalt
<i>Röstar på högerpartiet</i>			
1. Starkt och ensidigt "utorienterade"	33	23	29
2. Starkt och allsidigt orienterade	17	13	16
3. Måttligt eller svagt allsidigt orient.	39	44	41
4. Starkt och ensidigt "inorienterade"	9	14	11
5. Brist på orientering	2	6	3
Summa procent	100	100	100
Antal personer	119	62	181
<i>Röstar på centerpartiet</i>			
1. Starkt och ensidigt "utorienterade"	16	10	12
2. Starkt och allsidigt orienterade	18	14	15
3. Måttligt eller svagt allsidigt orient.	39	42	41
4. Starkt och ensidigt "inorienterade"	21	28	26
5. Brist på orientering	6	6	6
Summa procent	100	100	100
Antal personer	51	145	196
<i>Röstar på folkpartiet</i>			
1. Starkt och ensidigt "utorienterade"	28	17	26
2. Starkt och allsidigt orienterade	15	5	13
3. Måttligt eller svagt allsidigt orient.	42	45	43
4. Starkt och ensidigt "inorienterade"	10	24	13
5. Brist på orientering	5	9	5
Summa procent	100	100	100
Antal personer	168	42	210
<i>Röstar på socialdemokratiska partiet</i>			
1. Starkt och ensidigt "utorienterade"	22	15	18
2. Starkt och allsidigt orienterade	20	9	16
3. Måttligt eller svagt allsidigt orient.	35	41	38
4. Starkt och ensidigt "inorienterade"	19	29	23
5. Brist på orientering	4	6	5
Summa procent	100	100	100
Antal personer	362	297	659
<i>Sammanlagda antalet röstande på de fyra stora partierna</i>			
1. Starkt och ensidigt "utorienterade"	24	15	20
2. Starkt och allsidigt orienterade	18	11	15
3. Måttligt eller svagt allsidigt orient.	38	42	40
4. Starkt och ensidigt "inorienterade"	16	26	20
5. Brist på orientering	4	6	5
Summa procent	100	100	100
Antal personer	700	546	1 246

regeringsparti. Ungefär 40 % fler av oppositionens väljare än av regeringspartiets är kritiskt inställda. Men inom de olika grupperna skiljer sig läsarna av olika slags press tydligt åt. Medan 65 % av de socialdemokrater som läser socialdemokratisk press ej finner skäl att kritisera regeringen är motsvarande siffror för övriga socialdemokrater 43 %. Av särskilt intresse är att notera, att av de

ganska fåtaliga borgerliga väljarna som läser socialdemokratisk press anser 30 % att det ej finns skäl att kritisera regeringen mot 15 % av övriga borgerligt röstande. Eftersom den förstnämnda gruppen knappast av politiska skäl kan tänkas välja socialdemokratiska tidningar, ligger det nära till hands att uppfatta den redovisade skillnaden i inställning som resultat av tidningsinflytande.

Tabell 7:1. Åsikt om regeringens sätt att sköta Wennerström-fallet

	Wennerström-Inte skäl att affären har skötts illa	kritisera regeringen	Ambiva- lenta svar	Vet inte	Totalt %	Antal personer
<i>Socialdem. väljare:</i>						
läser någon soc. dem. tidning	22	65	2	11	100	648
läser inte någon soc. dem tidning	37	43	3	17	100	564
<i>Övriga väljare:</i>						
läser någon soc. dem. tidning	62	30	2	6	100	183
läser inte någon soc. dem. tidning	73	15	2	10	100	965

Frågan om det "kommunala sambandet" belyses i två tabeller 7:2 och 7:3. Av den förstnämnda tabellen framgår, att läsning av socialdemokratisk tidning i varje fall för de socialdemokratiska väljarnas vidkommande är förenad med en något högre informationsgrad om det partipolitiska engagemanget i denna fråga. När det däremot gäller spörsmålet om vad man har för åsikt i denna fråga visar sig läsningen av socialdemokratisk press varken påverka övriga väljare eller, i varje fall när det gäller fördelningen mellan de två alternativen direkt och indirekt val, socialdemokraterna. Resultatet, att i en valrörelsefråga informationen om partiståndpunkterna ökar utan att partikonformiteten ökar, är anmärkningsvärt.¹

Den mest diskuterade specialfrågan vid 1964 års valrörelse gällde högerförslaget rörande ATP-fonderna. Tabellerna 7:4 och 7:5 ger båda samma bild. Det är beträffande högerväljarna som läsning av högertidning ger utslag i form av såväl ökad information som större och mera bestämd anslutning till partiets ståndpunkt. För övriga väljares information och åsikter i denna fråga ger läsning respektive icke-läsning av högertidning ej något bestämt utslag. Resultatet kan tolkas så att det är de politiskt intresserade högermän som läser högertidningar vilka skiljer sig från övriga i berörda avseende. Däremot är det fortfarande ej klart, om det är själva läsningen av högerpressen som ger effekt eller om det är det politiska intresset som är ett motiv för läsningen av högerpress.

1 Se härom närmare Bo Särilvik, "Det kommunala sambandet och väljaropinionen", pm till länsdemokratiutredningen, juni 1965.

Tabell 7:2. Kommunalt samband – information om vilket parti som mest engagerat sig härför.

	Soc. dem. partiet	Annat/andra partier ¹	Vet inte	Totalt %	Antal personer
<i>Socialdem. väljare:</i>					
läser någon soc. dem. tidning	41	8	51	100	648
läser inte någon soc. dem. tidning	29	8	63	100	564
<i>Övriga väljare:</i>					
läser någon soc. dem. tidning	42	9	49	100	183
läser inte någon soc. dem. tidning	36	10	54	100	965

1 Häri ingår ett fåtal personer som uppgivit socialdemokratiska partiet plus något annat parti.

Tabell 7.3. Åsikt om kommunalt samband vid riksdagsmannaval

	Alla riksdagsmän bör väljas på en gång och direkt av väljarna		En del av riksdagsmännen bör väljas av landstingen och stadsfullmäktige i vissa städer		Vet inte	Totalt %	Antal personer
	Best. uppf.	Mera tveks.	Best. uppf.	Mera tveks.			
<i>Socialdem. väljare:</i>							
läser någon soc. dem. tidning	26	9	27	12	26	100	648
läser inte någon soc. dem. tidning	23	10	20	17	30	100	564
<i>Övriga väljare:</i>							
läser någon soc. dem. tidning	44	15	15	9	17	100	183
läser inte någon soc. dem. tidning	43	11	12	11	23	100	965

Tabell 7.4. Väljarnas information om innehållet i högerförslaget angående ATP-fonderna

	Vet inte	Ge (höjda) pensioner åt dem som inte är med i ATP; ge förbättring åt folkpensionärer, invalider o änkor	övriga svar	Totalt %	Antal personer
<i>Högerväljare:</i>					
läser någon högertidning	21	75	4	100	174
läser inte någon högertidning	48	48	4	100	89
<i>Övriga väljare:</i>					
läser någon högertidning	49	45	6	100	552
läser inte någon högertidning	51	40	9	100	1 545

Tabell 7.5. Väljarnas åsikt om högerförslaget angående ATP-fonderna

	Ett bra förslag:		Ett dåligt förslag:		Vet inte	Totalt %	Antal personer
	Bestämd uppfattning	Mera tveksam i denna uppfattning	Bestämd uppfattning	Mera tveksam i denna uppfattning			
<i>Högerväljare:</i>							
läser någon högertidning	56	16	2	3	23	100	174
läser inte någon högertidning	34	23	5	4	34	100	89
<i>Övriga väljare:</i>							
läser någon högertidning	18	13	28	9	32	100	552
läser inte någon högertidning	15	11	30	11	33	100	1 545

Att undersöka hur läsning av visst slags press för olika partiets anhängare förhåller sig till läsarnas placering efter den för vårt partisystem centrala höger-vänsterskalan förefaller vara särskilt betydelsefullt. För att göra detta har ett index använts, som bygger på svaren på ett stort antal frågor rörande socialpolitik och skatter och som ingående provats i andra sammanhang.¹ Genom att använda ett index av detta slag bör man få ett säkrare mått, mindre beroende av tillfälliga och speciella omständigheter.

Tabell 7:6 gäller de socialdemokratiska väljarna. Den första delen av tabellen (*A*) visar hur samtliga socialdemokrater fördelar sig efter höger-vänsterskalan med utgångspunkt från deras tidningsläsning. Vi finner att de socialdemokrater som läser socialdemokratisk press, enbart eller i förening med annan press, placerar sig längre till vänster eller har en något starkare socialdemokratisk attityd än de som endast läser borgerlig press. Däremot föreligger ingen nämnvärd skillnad mellan dem som läser socialdemokratisk press enbart

eller i förening med annan press. Om man bortser från gruppen ambivalenta, där siffrorna svänger en smula, är tendensen i hela materialet enhetlig ehuru ej särskilt stark. När, såsom skett i tabellernas *B*-del, ledarläsningen ånyo föres in, framträder den tidigare konstaterade tendensen med ökad styrka. Som helhet ligger de som ofta läser ledare väsentligt till vänster om samtliga socialdemokrater; andelen ledarläsande socialdemokrater bland dem som läser borgerlig press är, som vi förut vet, relativt liten.

För de borgerliga väljarnas vidkommande innehåller *tabell 7:7* motsvarande uppgifter som den tidigare *A*-tabellen. Eftersom det endast är ett jämförelsevis litet antal borgerliga väljare som läser socialdemokratisk press, blir underlaget för jämförelserna svagare. Ett samband mellan läsning av socialdemokratisk press och placering åt vänster liksom en motsvarande stegring åt höger för övriga borgerliga väljare skyntar dock och tendensen är så enhetlig, även om den är svag, att den förtjänar observeras. Det förtjänar vidare att undersökas, om det föreligger en skillnad mellan borgerliga väljare som läser högerpress och sådana som läser övrig borgerlig press. Hur härmed förhåller sig framgår av *B*-tabellen. Den visar att av de borgerliga – som givetvis totalt sett ligger väsentligt längre till höger än socialdemokraterna – skiljer högermännen ut sig genom att genom-

1 Angående detta index, som uppgjorts av Bo Särilvik, se artikel av denne i Statsvetenskaplig Tidsskrift 1965: 2–3. Särilvik har dessutom visat, att individernas placering efter skalan allmänt sett korrelerar med graden av politiskt intresse, bl. a. i form av mediaexposition.

Tabell 7:6. Socialdemokratiska väljare – läsning av olika slags press – placering på höger-vänsterskalan

Läsning av sd och/ eller borg. press	Stark sd attityd	Måttl. sd attityd	Höger-vänsterskalan				
			Svag sd attityd	Ambi- va- lent	Svag borg. attityd	Måttl. borg. attityd	Stark borg. attityd
A. Alla läsare							
Läser enb. sd press	38	28	25	20	22	10	
Läser både sd och borg. press	35	29	27	23	26	21	
Läser enb. borg. press	26	41	47	54	49	62	
Läser enb. opol. press	1	2	1	3	3	7	
Summa procent	100	100	100	100	100	100	
Antal personer	183	289	277	408	115	29	
B. De som ofta läser politiska ledarartiklar							
Läser enb. sd press	42	38	38	25	12	–	
Läser både sd och borg. press	42	35	33	36	17	–	
Läser enb. borg. press	15	26	29	38	71	–	
Läser enb. opol. press	1	1	–	1	–	–	
Summa procent	100	100	100	100	100		
Antal personer	104	101	91	111	24	9	

Anm.: I denna tabell har även det lilla antalet kommunistiska väljare medtagits.

snittligt placera sig längre till höger än de övriga, men att däremot center- och folkpartiväljarnas läsning av högerpress ej är förbunden med någon egentlig tendens till dragning åt höger på skalan. För högerväljarna skymtar en tendens i denna riktning. De som ej läser någon högertidning ligger längre åt mitten på skalan än övriga högermän.

Slutligen må i detta sammanhang också nämnas en observation som gjordes rörande sambandet mellan tidningsläsning och röstning på viss linje vid 1957 års folkomröstning i tjänstepensionsfrågan (Bo Särilvik, Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957, sid. 62 f, SOU 1959:10): Här framträder en anmärkningsvärd överensstämmelse mellan läsvanor och röstningsbeteende. Det visade sig således att 75 % av dem, som prenumererade på en tidning, vilken företrädde partiets linje, också röstade på denna linje. Bland de övriga röstade 57 % på partiets linje. Av högermän

och folkpartister, som röstade på partiets linje, prenumererade 90 % på en linje 3-tidning. Motsvarande procentsiffra för högermän och folkpartister, som röstade på annan linje eller blankt, var 64 %. Av linje 1-röstande socialdemokrater prenumererade 46 % på en socialdemokratisk tidning. Motsvarande procentsiffra för socialdemokrater, som röstade på annan linje eller blankt, var 21 %.

8. Försök att isolera pressvariabelns betydelse

I de föregående avsnitten 4–7 har samspelet mellan olika pressvariabler och olika politiska variabler belysts. Vad som nu återstår att göra är ett försök att studera den i debatten om statligt pressstöd centrala pressvariabeln, tillgången till "egen" press, genom att mäta individernas reaktioner till vissa politiska variabler inom olika pressspridningsklasser. Syftet är att på detta vis så långt det

Tabell 7:7. *Borgerliga väljare – läsning av olika slags press – placering på höger-vänsterskalan*

Läsning av sd och/ eller borg. press	Höger-vänsterskalan						
	Stark sd attityd	Måttl. sd attityd	Svag sd attityd	Ambivalent	Svag borg. attityd	Måttl. borg. attityd	Stark borg. attityd
A. Alla läsare							
Läser enb. sd press		5	3	3	1	1	–
Läser både sd och borg. press		22	16	14	11	10	7
Läser enb. borg. press		73	79	82	87	88	92
Läser enb. opo. press	–		2	1	1	1	1
Summa procent	100		100	100	100	100	100
Antal personer		45	80	374	243	186	130
B. Borgerliga väljare som läser borgerlig press, uppdelade efter parti							
<i>Center- och folkpartiväljare</i>							
Enbart högerpress		16	15	16	15	17	20
Högertidning tills. m. annan borg. tidning		10	16	16	11	8	17
Inte någon högertidning		74	69	68	74	75	63
Summa procent		100	100	100	100	100	100
Antal personer		31	55	240	160	99	59
<i>Högerväljare</i>							
Enbart högerpress			26		35	31	41
Högertidning tills. m. annan borg. tidning			27		23	42	43
Inte någon högertidning			47		42	27	16
Summa procent			100		100	100	100
Antal personer			70		43	55	58

är möjligt söka isolera effekten av pressens politiska betydelse eller komma så nära som möjligt en experimentell situation avsedd att fastställa en orsak – verkanrelation.

För detta experiment lämpar sig, på grund av bland annat storleksrelationen pressupplaga – röster, i första hand den socialdemokratiska pressen och, i andra hand, högerpressen. Folkpartipressen är däremot så stor att nästan alla folkpartiröstande läser en folkpartitidning, och centerpartipressen är alltför liten och alltför ojämnt fördelad. Den ojämn spridningen av socialdemokratisk press och det stora antalet socialdemokrater i intervjuurvalet medger en uppdelning av de intervjuade på fyra grupper av områden, grupperade med hänsyn till den socialdemokratiska pressens spridning i procent av antalet hushåll inom respektive område (tätortsdel eller landsortsdel av tidningsområde). För högerpressens vidkommande har, med hänsyn främst till det be-

- 1 Uppgift om den socialdemokratiska pressens hushållstäckning har för varje intervjuad kodats som, dels en intervallsiffra för inom området utkommande press och dels en intervallsiffra för den press som utifrån kommer in i området. För områden utan socialdemokratisk "områdespress" gäller uppgiften således endast den utifrån kommande pressen.

Spridningsklassen *mycket liten spridning* har konstruerats så, att intervjuade bosatta i områden med "områdespress" i täckningsintervallet 5–14 % ("utifrånpressen" i dessa områden ligger genomgående i intervallet lägre än 5 %) förts samman med intervjuade i områden utan "områdespress" i vilken den utifrån kommande pressens täckning inte överstiger 14 %. – Det förtjänar anmärkas att "områdespress" med så låg täckningsprocent det här gäller, endast finns i några landsbygdsdelar av tidningsområden.

Klassen *ganska liten spridning* har på motsvarande sätt konstruerats genom att lägga samman intervjuade i områden med "områdespress" i täckningsintervallet 15–24 % ("utifrånpressen" i dessa områden har genomgående mindre än 5 % spridning) med intervjuade i områden utan områdespress i vilka utifrån kommande press har 15–24 % täckning.

Klassen *ganska stor spridning* omfattar personer i områden med dels 15–24 % täckning för "områdespress" och samtidigt utifrån kommande press med samma spridningsintervall, dels "områdespress" i intervallet 25–34 % och samtidigt utifrån kommande press med täckning under 5 %, samt slutligen också personer i områden med enbart utifrån kommande press i täckningsintervallet 25–34 %

Klassen *mycket stor spridning* omfattar personer boende i områden med högre täckningsprocenter för socialdemokratisk press än de ovan nämnda.

gränsade antalet högerväljare i urvalet, uppdelningen inskränkts till två dylika grupper av områden, den ena med hög och den andra med låg spridning av högerpressen.

Vad som här sker är alltså att de intervjuade, så nära det går att komma, fördelas med hänsyn till den "tidningsmiljö" i vilken de lever, varvid tidningsmiljön är att betrakta som ett uttryck för läsvanorna inom området. Trots att tidningsområdena har uppdelats på tätort och landsbygd är det givetvis ändå fråga om en ganska grov beskrivning av tidningsmiljön. Denna kan växla inom olika delar av tidningsområdet och individerna, som placerats efter sin bostad, kan t ex bo på landet men ha arbete i en stad och vid tidningsvalet närmast utgå från stadens tidningsmiljö. Närmare verkligheten går det dock ej att komma med tillgängligt material. Pressandelen (hushållstäckningen) inom områdena har vidare beräknats med hänsyn till såväl inom tidningsområdet utgivna som utifrån kommande tidningar med samma politiska tendens, dvs. utgångspunkten för tidningsmiljöns klassificering har varit den sammanlagda hushållstäckningen. En sådan gruppering av de intervjuade bör ge en väsentligt riktigare bild av tidningsmiljön än en gruppering enbart med hänsyn till om vederbörande är bosatt i tidningsområde, där "egen" tidning utges eller ej. Pressspridningen är för varje intervjuad kodad som en intervallsiffra, t ex "områdespress med 5–10 % täckning" av hushållen.

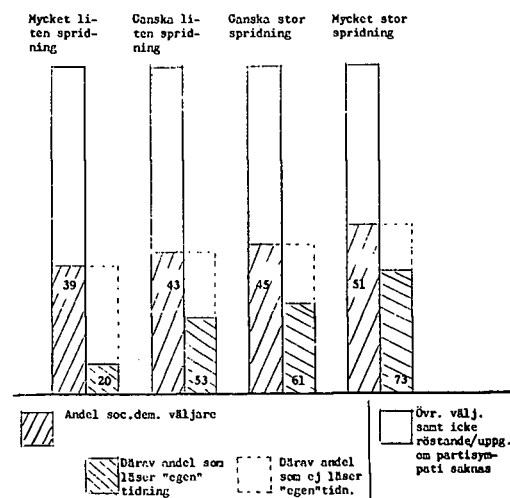
Vissa grundläggande egenskaper hos de fyra pressspridningsgrupperna för den socialdemokratiska pressen¹ redovisas i *tabell 8:1 A* och, för att vinna större överskådlighet, också i ett *diagram 8:1 A*. Andelen socialdemokratiska väljare ökar, från 39 % bland personer bosatta i områden med mycket liten spridning till maximum 51 % i områden med mycket stor spridning av den socialdemokratiska pressen (tar man bort de ej röstande och dem som ej lämnat besked om partisynpati blir motsvarande tal 46 % och 61 %). Dessa siffror ger också ett slags mått på sambandet mellan pressspridning och röstfördelning. Därutöver ger tabell och diagram besked om hur stor andel av socialdemokraterna inom respektive områdesgrupp som läser socialdemokratisk press. Här är variationerna mycket större, nämligen från 20 % i områden med liten spridning till ett maximum, i områden med stor pressspridning, med 73 %. Denna variation är ju en direkt följd av klassificeringen av individerna efter deras tidningsmiljö. Det väsentliga är emellertid, att spännvidden mel-

Tabell 8:1. Den socialdemokratiska pressen fördelad på spridningsklasser – andelen socialdemokratiska väljare, därav andelen läsare av socialdemokratisk press och ledarläsare

	Bor i område där socialdemokratisk press har:			
	mycket liten spridn.	ganska liten spridn.	ganska stor spridn.	mycket stor sprid.
A.				
Andel röstande på socialdem. partiet (av alla intervjuade inom resp. område)	39	43	45	51
Andel röstande på socialdem. partiet (av alla exkl. icke röstande/uppgift om partisynpati saknas)	46	51	51	61
Andel socialdem. väljare som läser någon tidning av det "egna" partiets press	20	53	61	73
Antalet socialdem. väljare i resp. område	275	402	310	261
B.				
Andel socialdem. väljare som ofta läser pol. ledartiklar	28	34	35	34
Andel socialdem. väljare som läser någon "egen" tidning och som ofta läser pol. ledartiklar	51	47	41	41
Antalet socialdem. väljare som läser "egen" tidning	55	215	188	190
Totala antalet intervjuade i resp. område	703	944	687	515

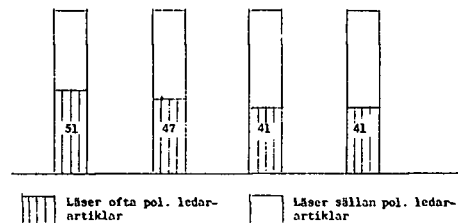
lan de olika grupperna är så stor – drygt 50 procentenheter mellan yttergrupperna – samtidigt

A. Procentandelen socialdemokratiska väljare samt – bland dessa – andelen läsare av "egen" tidning inom olika pressspridningsklasser för socialdemokratisk press

som spännvidden ifråga om andelen socialdemokratiska väljare är väsentligt mindre. Vi får alltså goda förutsättningar att jämföra socialdemokratiska väljare, boende i områden där de endast till en liten del täcks av den socialdemokratiska pressen, med sådana socialdemokratiska väljare som bor i områden där de allra flesta nås av denna press. I den mån läsarnas information och attityder påverkas av pressen bör resultatet av denna påverkan komma till uttryck vid en jämförelse mellan de socialdemokratiska väljarna i de olika pressspridningsklasserna.

B. Socialdem. läsare av "egen" tidning som ofta läser pol. ledartiklar. Procentandel inom olika pressspridningsklasser för socialdemokratisk press.

Det första provet gällde allmän politisk information. Såsom framgått av tabell 5:3 fanns det ej skäl att här vänta sig särskilt stora skillnader, men de som läser "egen" press brukar dock genomsnittligt vara något bättre informerade. Provet utföll negativt: socialdemokraterna i de olika spridningsklasserna skilde sig föga från varandra och ingen som helst tendens kom till synes.

För en andra och mera väsentlig jämförelse användes höger-vänsterskalan. Den har i ett flertal sammanhang testats (se bl. a. tabell 7:6) och givit distinkta och entydiga utslag. Hög spridning av den socialdemokratiska pressen borde, om själva pressspridningen har betydelse, kunna avläsas i en förskjutning till vänster eller till stark socialdemokratisk attityd på skalan. Resultatet redovisas i tabell 8:2 A. Ingen som helst tendens i väntad riktning – och inte heller i någon annan riktning – kan konstateras.

På denna punkt i undersökningen gjordes vissa kontroller. Andelen socialdemokrater som ofta läser ledare fastställdes för de olika områdesgrupperna (se tabell 8:1 B och diagram 8:1 B). Gruppen med mycket liten spridning av socialdemokratisk press visade när det gällde ledarläsning, oberoende av politisk tendens, det lägsta värdet men när det gäller ledarläsning i socialdemokratisk press det högsta värdet. Det första förhållandet går att förena med den tidigare iakttagelsen att ledarläsning i "annan" press är lägre än i egen, det andra förhållandet tycks få sin förklaring av att socialdemokraterna i denna grupp till 95 % läste enbart utifrån kommande press (motsvarande siffror för övriga grupper var i tur och ordning 30, 28 och 22 %). Särprägelns hos den förstnämnda gruppen framträder också, om höger-vänsterskalan appliceras enbart på de socialdemokratiska läsarna som läser "egen" tidning (tabell 8:2 B, kolum-

Tabell 8.2. Socialdemokratiska väljare och övriga fördelade på spridningsklasser för socialdemokratisk press – höger-vänsterskalan

Höger-vänsterskala	Bor i område där socialdemokratisk press har:							
	mycket liten spridn.	ganska liten spridn.	ganska stor spridn.	mycket stor spridn.				
A. Alla socialdemokratiska väljare								
1. Stark soc. dem. attityd	14	13	15	13				
2. Måttlig soc. dem. attityd	23	19	24	24				
3. Svag soc. dem. attityd	21	24	17	21				
4. Ambivalent inställning	28	35	34	31				
5. Svag borg. attityd	10	8	8	9				
6. Måttlig borg. attityd	4	1	2	2				
7. Stark borg. attityd	–	–	0	0				
Summa procent	100	100	100	100				
Antal personer	275	402	310	261				
B. Socialdemokratiska väljare och övriga								
I = Socialdemokratiska väljare som läser någon "egen" tidning								
II = Samtliga intervjupersoner bosatta inom resp. spridningsområde								
	I	II	I	II	I	II	I	II
1. Stark soc. dem. attityd	31	7	19	7	20	8	16	7
2. Måttlig soc. dem. attityd	33	13	19	11	26	15	23	16
3. Svag soc. dem. attityd	16	15	27	16	17	13	20	17
4. Ambivalent inställning	15	33	28	35	27	34	28	34
5. Svag borg. attityd	5	17	6	16	9	15	11	15
6. Måttlig borg. attityd	–	10	1	8	1	9	2	9
7. Stark borg. attityd	–	5	–	7	–	6	–	2
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	55	703	215	944	188	687	190	515

Tabell 8:3. Socialdemokratiska väljare på spridningsklasser för socialdemokratisk press – intresse för politik

	Bor i område där socialdemokratisk press har:							
	mycket liten spridning		ganska liten spridning		ganska stor spridning		mycket stor spridning	
	Läser Samtl. "egen" tidn.		Läser Samtl. "egen" tidn.	Läser samtl. "egen" tidn.		Läser Samtl. "egen" tidn.		
"Mycket intresserad"	24	9	15	11	16	13	15	13
"Ganska intresserad"	34	35	47	41	39	34	36	32
"Inte särskilt intresserad"	33	41	28	34	33	39	40	43
"Inte alls intresserad"	9	15	10	14	12	14	9	12
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	55	275	215	402	188	310	190	261

nera utmärkta med "I"). Där ger skalan ett otvetydigt utslag, medan de andra grupperna fortfarande ej skiljer sig åt. I kolumnerna utmärkta med "II" lämnas uppgifter rörande samtliga intervju-personers fördelning enligt höger-vänsterskalan inom områdena. Inte heller om man medtager samtliga intervjuade och alltså tillägger de borgerligt röstande, som särskilt i högsta spridningsgruppen i ganska stor utsträckning läser socialdemokratisk press, framträder några skillnader.

En annan variabel som förut visat sig ge påtagliga samband är det deklarerade intresset för politik. I tabell 8:3 redovisas var för sig inom de olika områdesgrupperna dels samtliga socialdemokratiska väljare, dels de som läser "egen" tidning.

För den förstnämnda gruppen kan ingen genomgående tendens konstateras: lägger man samman

de två högsta stegen blir summan i de olika spridningsklasserna 44, 52, 47 och 45 %. Bland dem som läser "egen" tidning noteras en hög siffra för "mycket intresserad" i den lägsta spridningsklassen, men en sammanläggning av de två högsta stegen ger ingen obruten sifferserie: 58,62,55 och 51 %. Beräknar man den "ökning" av det politiska intresset som det innebär att läsa "egen" tidning – alltså subtraherar procentsiffran för samtliga från procentsiffran för dem som läser "egen" tidning – framträder en fallande serie: det tillskott i fråga om politiskt intresse, som läsning av "egen" tidning demonstrerar, blir 14, 10, 8 respektive 6 % i de olika pressspridningsklasserna.

Då det tidigare synts vissa spår av att läsning av socialdemokratisk press, för både socialdemokratiskt och borgerligt röstande, i gynnsam riktning påverkat bedömningen av regeringens sätt att handlägga Wennerströmaffären (tab. 7:1) undersöktes också denna variabels utfall i de olika pressspridningsklasserna. I tabell 8:4 återkommer en liknande antydning om ett samband. Bland icke-socialdemokratiska väljare är det 17 %, som anser att det ej finns skäl att kritisera regeringen, i områdesgruppen med lägst socialdemokratisk pressspridning mot 25 % i högsta spridningsklassen.

Vad högerpressen beträffar genomfördes såsom nämnts en gruppering i två spridningsklasser.¹ Andelen röstande på högerpartiet (och MbS som här medräknats, se not 1) blev 9 % i den lägre spridningsklassen och 14 % i den högre, andelen som läste någon "egen" tidning var 53 respektive 87 %, en spännvidd som är mindre än för den socialdemokratiska pressen men dock omfattar drygt 30 procentenheter. De tidigare undersökningarna har egentligen endast på en punkt, ifråga

1 Klassen *liten spridning*: högsta spridningsintervall är 25–34 %. Denna kategori är ett "enbart utifrån-tidningsområde" som emellertid blott omfattar 12 personer. I övrigt är det alltså fråga om lägre spridningsintervall. Gruppen omfattar 1905 personer, varav 71 % bosatta i områden med enbart "utifrånpress". Högertidningen Lysekilsposten och Orust! Tjörn (en tredagarstidning) i TO 31 är ej upplagenoterad i TS-Boken, varför ej heller spridningssiffror finns. Personer bosatta i detta TO har förts till gruppen "liten spridning".

Klassen *stor spridning*: lägsta spridningsintervall är "områdespress" 35–44 % plus "utifrånpress" 5–14 %. Inga "enbart utifrån-tidningsområden" finns med. Gruppen omfattar 944 personer. I gruppen "liten spridning" förekom inga MbS-väljare. Då emellertid MbS-tidningarna Sydsvenska Dagbladet och Kvällsposten har inräknats bland högerpressen, har också MbS-väljarna lagts till högermännen i analysen.

Tabell 8:4. Socialdemokratiska väljare och övriga fördelade på spridningsklasser för socialdemokratisk press – åsikt om regeringens sätt att sköta Wennerström-fallet

	mycket liten spridn.	Bor i område där socialdemokratisk press har:		
		ganska liten spridn.	ganska stor spridning	mycket stor spridning
<i>Soc. dem väljare</i>				
Wennerströmaffären har skötts illa	32	30	29	26
Inte skäl att kritisera regeringen	51	55	54	55
Ambivalenta svar	1	2	3	3
Vet inte	16	13	14	16
Summa procent	100	100	100	100
Antal personer	275	402	310	261
<i>Övriga väljare (samt icke-röstande/uppgift om partisynpati saknas)</i>				
Wennerströmaffären har skötts illa	65	68	66	61
Inte skäl att kritisera regeringen	17	19	20	25
Ambivalenta svar	2	2	2	1
Vet inte	16	11	12	13
Summa procent	100	100	100	100
Antal personer	428	542	377	254

om högerväljarnas inställning efter höger-vänsterskalan (jfr tab. 7:7 B), givit en antydning om den politiska betydelsen av att läsa högerpressen. Vi prövar alltså denna skala på höger- och MbS-väljare i de två spridningsklasserna. Tabell 8:5 A visar emellertid inga spår av någon påverkan från högerpressens sida: högerväljarnas placering efter höger-vänsterskalan uppvisar inga skilda tendenser mellan de båda områdesgrupperna. Skiljer man ut dem som läser "egen" tidning framträder en starkare koncentration åt höger på skalan bland dem som bor i områden, där högerpressen har liten spridning. Resultatet överensstämmer med vad som framkom ifråga om socialdemokraterna. Där vederbörande partis press är svagt spridd, dvs. där det fordras en större "ansträngning" för att skaffa sig denna press, där ger också läsningen av "egen" press ett utslag. För högerväljarnas vidkommande understrykes denna skillnad av att 71 % av dem som bor i områden där högerpressen har liten spridning endast har tillgång till utifrån kommande press – alla har tillgång till områdespress i den högre spridningsklassen – och av att 93 % läser egen storstadstidning i den första gruppen mot 48 % i den andra. Det torde alltså främst vara läsningen av högerstorstadspress som här åter skärper tendensen i materialet. Några ytterligare prov för högerpressens vidkommande ansågs ej motiverade.

Syftet med de undersökningar som redovisats i föreliggande avsnitt har varit att, så långt det är möjligt med hjälp av tillgängligt material, söka isolera pressvariabelns politiska betydelse eller i första hand pröva om någon politisk effekt av tidningsläsningen kan spåras hos läsarna. Resultatet av dessa prov har i huvudsak utfallit negativt. Hur skall nu dessa, övervägande negativa resultat uppfattas mot bakgrunden av tidigare konstaterade samband mellan å ena sidan läsning av "egen" press, ledarläsning, utåtriktad orientering och å andra sidan politisk information, politiskt intresse, politisk konformitet etc.? Som ett försök att sammanbinda och tolka dessa, som det kan tyckas, motstridande resultat må följande anföras.

Man har anledning att bland den stora mängden tidningsläsare skilja ut en politiskt informerad, intresserad och i vederbörande partis ståndpunkter instämmande grupp. För dessa spelar en tidnings politiska tendens en väsentlig roll vid tidningsvalet. De skaffar sig en tidning med "rätt" tendens även om de måste gå utanför det tidningsområde där de bor. Ju mindre näraliggande det önskade tidningsalternativet är, desto mera renodlat måste det politiska motivet vid ett sådant tidningsval framträda: detta avspeglas i de speciella egenskaperna hos dem som läser "egen" utifrån kommande press. Denna grupp kan tänkas utgöra ungefär lika stor andel av de röstande på

Tabell 8:5. Höger- och MbS-väljare fördelade på spridningsklasser för höger- (MbS-) press – höger-vänsterskalan

Höger-vänsterskala	Bor i område där höger- (MbS-)pressen har:	
	liten spridning	stor spridning
A. Samtliga		
1. Stark soc. dem. attityd	1	—
2. Måttlig soc. dem. attityd	1	—
3. Svag soc. dem. attityd	2	5
4. Ambivalent inställning	28	24
5. Svag borgerlig attityd	19	22
6. Måttlig borgerlig attityd	24	28
7. Stark borgerlig attityd	25	21
Summa procent	100	100
Antal personer	161	134
B. Läser någon "egen" tidning		
1. Stark soc. dem. attityd	—	—
2. Måttlig soc. dem. attityd	1	—
3. Svag soc. dem. attityd	—	5
4. Ambivalent inställning	23	21
5. Svag borgerlig attityd	13	23
6. Måttlig borgerlig attityd	27	29
7. Stark borgerlig attityd	36	22
Summa procent	100	100
Antal personer	86	116

ett visst parti överallt eller i varje fall varierar ej andelen med pressens täckningsprocent. Det är vidare denna grupp som i första hand svarar för de tidigare konstaterade sambanden mellan t. ex. läsning av ledare i "egen" press samt politiska informations- och attitydvariabler.

Det är naturligt att förutsätta, att orsak-verkanrelationen för denna politiskt kvalificerade grupp av tidningsläsare i huvudsak går från politisk åskådning till val av tidning. Detta utesluter givetvis ej att på ett mera avancerat plan, när det gäller information och argument i speciella frågor, en påverkan kan gå och rimligen får tänkas gå i motsatt riktning. För att studera en påverkan av dylikt slag skulle emellertid erfordras intervjufrågor av helt annan typ än dem som här använts och dessutom tillkommer svårigheten att isolera olika informationskällor från varandra; intresse för ett visst medium är normalt också förenat med intresse för andra medier.

För tidningsläsarna i stort synes gälla, att en riklig eller mera knapp förekomst av en tidningspress med viss politisk tendens inom ett område, dvs. en allmän eller mera begränsad läsning av denna press inom området, ej avsätter några spår ifråga om grundläggande politiska informations-

och attitydvariabler. Vad som utmärker läget, när t ex den socialdemokratiska pressandelen blir större, synes vara att en växande andel av läsarna utgöres av politiskt mindre intresserade socialdemokrater liksom av andra partiers väljare. För de politiskt mindre intresserade blir andra motiv än de politiska väsentliga vid tidningsvalet. Här skulle den inom ett område starka pressen kunna ha viss chans till politisk påverkan och omvändelse. Tidningarnas politiska budskap rörande de centrala politiska skiljelinjerna sätter emellertid ingen synbar prägel på dessa politiskt mindre intresserade läsare. Man får förutsätta, att de snarare får sin politiska orientering genom den personliga miljön än genom massmedia. För den förstnämnda gruppen av politiskt kvalificerade läsare synes alltså orsakssammanhanget gå från politisk ståndpunkt till tidningsval, för den större gruppen läsare har något orsakssammanhang mellan grundläggande politiska attityder och tidningsval ej kunnat påvisas.

Det sagda bör förses med reservationer. Förutom den allmänna — dvs. om den osäkerhet som vidlåder undersökningsresultat av föreliggande slag och särskilt svårigheten att styrka ett uteblivet samband — gäller till en början att den variation i

presstyrka som här undersökts är begränsad. För den socialdemokratiska pressen växlade andelen mellan 20 och 73 %. Vad som sker, om ett visst partis press helt försvinner eller når hundra procentig täckning, därom säger denna undersökning intet. Vidare finns det vissa antydningar i materialet om att i frågor, som ej berör de för partiuppdelningen centrala politiska skiljelinjerna, pressen kan ha en viss direkt politiskt opinionspåverkande effekt. I samma riktning och kraftigare pekar undersökningen av 1957 års folkomröstning, där också situationen åtminstone för många tycks ha tätt sig mera komplicerad än vid ett allmänt val. Man skulle kunna tänka sig att i dylika situationer mediamiljön får en mera självständig roll i förhållande till personmiljön.

Vad slutligen storleksordningen mellan de båda grupperna tidningsläsare – de politiskt intresserade och de övriga – beträffar bör man komma ihåg att tidningarna i största utsträckning konsumeras hushållsvis. Alla i ett hushåll har ej lika stort politiskt intresse. Om de politiskt mest intresserade oftare påverkar tidningsvalet än övriga hushållsmedlemmar, får de en större betydelse för tidningsvalet än deras antal motiverar. För att mera fullständigt förklara sambanden mellan partival och tidningsval vore det antagligen behövt att också undersöka individernas tidningsläsning under en längre tidsperiod. Sannolikt äger dessa vänner en betydande fasthet, och det är möjligt att de i utgångsläget för undersökningen konstaterade allmänna sambanden till en del är resultatet av faktorer som nu icke längre verkar med samma kraft.¹

1 Det kan nämnas, att för de socialdemokratiska väljarna, fördelade på sådana som prenumererar på någon socialdemokratisk tidning och sådana som enbart prenumererar på annan press är åldersfördelningen följande: prenumeranter på socialdemokratisk press och på annan press (inom parentes) 21–29 år 11 (13) %; 30–44 år 24 (36) %; 45–59 år 38 (28) %; 60–79 år 27 (23) %.